

YO'LLARNING IQTISODIYOT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Aliqulova Madina Ural qizi
Saydullayeva Sarvinoz Muzaffar qizi

Yo'ldoshov Humoyun Olim o'g'li
Saidmurodova Feruza Faxriddin qizi
Termiz muhandislik texnologiya instituti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yo'llarning iqtisodiyot tarmoqlarining rivojlanishi. Respublikada transport yo'laklariga bo'lgan talablarni yechimini topish maqsad qilib olingan.*

Kalit so'zlar: *Aloqa yo'llari, transport, transport yo'laklari, Buyuk ipak yo'li*

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy infratuzilmaning eng muhim vazifasi jamiyatning barcha sohalarining bir maromda ishlashini ta'minlash, ishlab chiqarish va umuman iqtisodiyotni rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishdan iborat. Shu bois bizga transport, ayniqsa, yo'l transporti O'zbekiston sanoat va ijtimoiy infratuzilmasining asosiy tarkibiy qismi vazifasini o'taydi. Hozirgi kunda O'zbekiston ulkan transport salohiyatiga ega bo'lib, mavjud yo'nalishlarda transportning barcha turlarida yuklar va

yo'lovchilarni tashishda mamlakatning ehtiyojlarini qondirish uchun imkoniyatlarga ega. 2021-yil 1- oktabr holatiga ko'ra, transport sohasida qariyb 18 723 ta korxona va tashkilotlar jalb qilingan. O'tgan yilning shu davriga nisbatan ularning soni 1 947 birlikka ko'paydi, o'sish 11,6 ni tashkil etdi.

Shu bilan birga, temir yo'l transporti yuk aylanmasi hajmi 18 702,3 mln. ni tashkil etib, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 958,6 mln. t.km. ga yoki 5,4% ga o'sish kuzatildi. Mamlakatning savdo aloqalari ko'p jihatdan qo'shni mamlakatlarning rivojlanish darajasi, tranzit imkoniyatlari va ochiqligi, eng muhimi, siyosiy irodaga bog'liqdir. O'zbekistonda bu masalaga alohida ahamiyat berilmoqda. O'tgan davr davomida zamonaviy yo'l-transport infratuzilmasini shakllantirish, jahon bozorlariga yangi

yo'nalishlar ochish, mamlakatimizni dunyoning boshqa mintaqalar bilan bog'lovchi zamonaviy transport kommunikatsiyalarni yaratish borasida ulkan ishlar amalga oshirildi. Rivojlantirish, yangi

bosqichida maqsadli transport ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va uzoq muddatda raqobatdoshligini saqlash haqida o'ylash, kompaniyaning ish jarayonlarini uzluksiz va har tomonlama optimallashtirish, boshqaruv tamoyillari takomillashtirish hisoblanadi. Transport ishlab chiqarishning talab darajasida sifatini ta'minlash uchun me'yoriy huquqiy ba'zani shakllantirish biznes-jarayonlar samaradorligini oshirish yo'lidagi birinchi qadamdir. Kompaniyaning strategik maqsadlari, uning vazifasi, sifatini boshqarish, resurslar, ishlab chiqarish texnologiyalarni joriy etish, iqtisodiy-ijtimoiy

rivojlanishni koordinatorlik boshqarish sohasidagi faoliyati samaradorligini oshirishning asosiy maqsad va vositalarni belgilovchi hujjatlardan biri. So'nggi yillarda yo'lga bo'lgan talablar oshmoqda. Yo'llarga bo'lgan e'tibor nafaqat iqtisodiyot o'sishi balki insonlarning uzog'ini yaqin qiluvchi unumdorlik xususiyatlarini ham belgilab bermoqda. Yo'llar inson hayoti bilan alohida chambarchas bog'liqlikda o'z ifodasini topmoqda. Yo'llar insonning og'irini yengil, uzog'ini yaqin qilishi uchun muhim rol tutmoqda. Avtomobillar rivojlanishi bilan yo'l qurish me'yorlari va qoidalari ham o'zgarib bordi. Birinchi texnik shartlar 1931-yilda keyingisi esa 1934-yilda chiqdi. 1938-yilda esa "Ko'priklar va

yo'llar qurish texnik shartlari" tasdiqlandi. Bundan ko'rinib turibdiki, yo'llar inson hayotida muhim ahamiyat kasb etishi, ularning rivojlanish istiqbollarida yo'lga bo'lgan ehtiyoj ortib borishidan dalolat beradi. Mamlakatning tashqi va ichki aloqalarini, xalq xo'jaligining iqtisodiy sohalarini rivojlanishi bilan yo'lga bo'lgan talablar aloqa yo'llarining rivojlanishiga bog'liq. Aloqa yo'llari qisman insoniyat tarixi ya'ni, so'qmoqlardan iborat bo'lgan. Yo'l qurilishi ko'p yillik tarixga ega. Yo'l konstruksiyalari va ularni qurish usullari insoniyat tarixida turli jabhalarda o'zgarib kelgan. Yo'l tarmoqlarini lokomotivlar, kemalar, avtomobillar, temiryo'llar, havo yo'llari bilan iqtisodiy samaradorligining yuqori ko'rsatkichda rivojlanishida yo'llarning o'zni beqiyos desak, mubolag'a bo'lmaydi, albatta. Bugungi kunda Respublikada avtomobil yo'llari tarmog'ining umumiy uzunligi 183783 kmni tashkil qilmoqda. Yo'llarning tasnifi quyidagilardan iborat:

- Temir yo'llar
- Avtomobil yo'llar
- Havo yo'llar
- Quvvur yo'llar
- Sanoat yo'llar va boshqalar

Har qaysi yo'llar o'ziga xos ustun va kamchilik tomonlari bilan bir-biridan farq qiladi. Misol uchun, Temiryo'l transportining ishlab chiqarish iqtisodiy faoliyati samaradorligini baholash usullarini ishlab chiqish, fan va texnika yutuqlariga asoslanadi, ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi usullarini joriy etish, temiryo'l transportining ichki jarayonlarini tashqi subyektlar bilan hamkorlikda tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat bo'ladi. Temiryo'llar boshqa transport vositalariga nisbatan yuk tashishi ustun bo'lsa, harakat tezligi pastligi uning kamchiliklari bilan ifodalanadi. Yo'llarning iqtisodiy sohalarida boshqa davlatlar bilan o'zaro bog'liqlikda import va eksport sohasida ularning tovar almashinishida yo'llardan keng miqyosda foydalanish o'zni beqiyosdir. Respublikamizda iqtisodiy rivojlanish shartlarini ta'minlaydigan xalqaro transport

yo'laklarini barpo qilish, tranzit va viloyatlar oralig'ida ishonchli transport aloqalarini

ta'minlash, respublikaning tashqi integriyatsiyalashgan va ichki birikkan yagona transport muhitini shakllantirish qolaversa, Buyuk ipak yo'lini qayta tiklash va jahon bozoriga chiqish kabi masalalar davlat yo'l siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib

hisoblanadi. Bunda yo'llarga bo'lgan talablarning amaliy yechimi shundan iboratki, yo'llarni rekonstruksiya qilish, transport talablariga bo'lgan talablarni qondirish, avtomobillar qulayligini oshirish va xavfsizligini ta'minlash iqtisodiy rivojlanishda muhim kasb etadi. Bugungi kunda transport yo'laklariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Respublikada transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish bo'yicha davlat texnik siyosatida ustuvor vazifalar belgilangan va talablar qo'yilgan.

-O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 19.08.2003-yildagi UP-3292 sonli qarorida "foydalaniladigan avtomobil yo'llarini qurish va ulardan foydalanishni boshqarish tizimini takomillashtirish" to'g'risidagi qonuni mana shular jumlasidandir. Bu borada Yevropa hamjamiyatining TESIS dasturi asosida tuzilgan TRASEKA loyihasini O'zbekistonda qo'llab quvvatlanishiga misol bo'ladi. Bunga xulosa qilib shuni aytib o'tishimiz joizki, kishilik jamiyati

rivojlanishi bilan yo'lga bo'lgan talab va takliflar rivojlangan. Hozirgi kunga kelib iqtisodiy sohalarning turli jabhalarida rivojlanish suratlari oshirilishida aloqa yo'llariga borib taqaladi. Iqtisodiyotning bir bo'lagiga aylangan yo'llar rivojlanishida, ularga bo'lgan e'tibor shular jumlasidandir. Bugungi kunda O'zbekiston yo'lsozlari oldida turgan asosiy vazifa, bu jahon bozoriga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradigan transport kommunikatsiyalarini qurish, ularning xavfsizligina

ta'minlash, mustahkam, uzoq vaqt xizmat qiladigan yo'llarni qurish va ularni rivojlantirishdan iborat. Yo'llar qanchalik rivojlansa davlatlararo hamjamiyatlik, chetki davlatlararo tovar almashinuvi, iqtisodiyotning yuqori ko'rsatkichlarda o'sishi yo'llarning keng tarmoqda rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Avtomobil yo'llari rivojlanish tarixi va ahamiyati"
2. "Avtomobil yo'llari va aerodromlar"